Öğrenme çıktısı: Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme

Doğal ve Beşerî Çevre

Doğal çevre

İnsan eli değmeden oluşan unsurlardır: iklim, yer şekilleri, bitki örtüsü, su kaynakları, yer altı ve üstü kaynaklar.

Beşerî çevre

İnsanın oluşturduğu unsurlardır: nüfus, göç, yerleşme, yollar, ekonomik faaliyetler, barajlar, oteller.

Doğal özellik: Deniz kıyısı, uygun iklim → **Otel ve tesisler kurulur** → **İş imkânı, ulaşım, gıda ve giyim ihtiyacı doğar** → **Ekonomi gelişir, nüfus artar**

İklim mi, hava durumu mu?

HAVA OLAYLARI
Sıcaklık, nem ve basınç değişimiyle oluşan rüzgâr, yağmur, sis, kar gibi olaylardır.

HAVA DURUMU
Hava olaylarının belirli bir yerde ve kısa süre etkili olmasıdır.

İKLİM
Hava durumunun geniş alanda, uzun yıllara dayanan ortalamasıdır.

DİKKAT!

"Yarın Bursa yağışlı." hava durumudur. **"Karadeniz'de her mevsim yağış görülür."** iklimdir.

Türkiye'de üç iklim

İklim	Görüldüğü yer	Özellik	Bitki örtüsü
Akdeniz	Akdeniz kıyıları, Ege'nin büyük bölümü	Yaz sıcak ve kurak, kış ılık ve yağışlı	Kızılçam, tahrip edilen yerlerde maki
Karadeniz	Karadeniz kıyıları ve dağların kuzey yamaçları	Yaz serin, kış kıyıda ılık, her mevsim yağışlı	Geniş yapraklı ve iğne yapraklı ormanlar
Karasal	İç, Doğu, Güneydoğu Anadolu, Trakya'nın içi	Yaz sıcak ve kurak, kış soğuk; sıcaklık farkı fazla. Erzurum-Kars'ta yaz serindir	Bozkır, yüksek yerlerde kuru ormanlar; Erzurum-Kars'ta çayır

İklim çeşitliliğimizin nedenleri

Orta kuşakta olmak, üç yanımızın denizlerle çevrili olması, yer şekillerinin çeşitliliği ve dağların uzanış yönü. Ülkemiz Akdeniz iklimi kuşağındadır, ama dağların kıyıya paralel uzanması deniz etkisini iç kesimlere geçirmez. Bu yüzden iç bölgelerde karasal iklim görülür.

İklimlerin ipuçları

- **Akdeniz:** Kıyıda kar ve don nadirdir; yüksek kesimlerde kış karlı ve soğuktur.
- **Karadeniz:** Yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkı azdır; su sıkıntısı görülmez.
- **Karasal:** Yağış daha çok ilkbahar ve kışın düşer; kışın soğuk doğuya doğru artar.

Doğal mı, beşerî mi?

Doğal: Van Gölü, Toros Dağları, Çukurova, kızılçam ormanı, Akdeniz iklimi
Beşerî: Ordu-Giresun Havalimanı, Bozkır Barajı, otel, köy ve kentler, göç
İpucu: İnsan yaptıysa ya da insanla ilgiliyse beşerîdir.

Öğrenme çıktısı: Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme

Yer Şekilleri Hayatı Etkiler

Yer şekli	Örnekler	İnsan hayatına etkisi
Dağ	Toroslar, Küre, Canik, Doğu Karadeniz Dağları	Yükselti ve engebe fazladır. Tarım azdır, yol yapımı masraflıdır, kışın yollar kapanabilir. Sanayi ve ticaret zor gelişir.
Kıyı ovası	Gediz, Menderes, Bafra, Çarşamba, Çukurova, Silifke	Toprak verimli, sulama yeterli; tarım gelişir, nüfus yoğunlaşır.
İç ova	Konya, Harran, Malazgirt	Sulama için baraj ve kanallar yapılmıştır.
Plato	Haymana, Cihanbeyli, Obruk, Bozok, Uzunyayla; Erzurum-Kars; Şanlıurfa, Gaziantep	Erzurum-Kars'ta çayırlar büyükbaş hayvancılığı geliştirir. Şanlıurfa ve Gaziantep'te düz arazi ulaşım, sanayi, ticareti destekler.
Göl, akarsu	Van Gölü (en büyük), Kuş Gölü, Abant, Yedigöller, Tuz Gölü	Enerji üretimi, ulaşım, spor, sulama, turizm. Limanlı yerlerde sanayi ve ticaret gelişir.

Verimli bir kıyı ovası (temsilî)

Dağların uzanış yönü

- Dağlar çoğunlukla doğu-batı yönünde uzanır.
- Toroslar ile kuzeydeki dağlar denize paraleldir; deniz etkisi içeri giremez. Kıyı ile iç kesimin iklimi, bitkisi ve nüfusu farklı olur.
- Bu kıyılarda girinti, çıkıntı, koy ve körfez azdır.
- Ege'de dağlar denize dik uzanır; nemli hava içeri girer, koy ve körfez çoktur.

Doğu Karadeniz örneği

Dağlar kıyıya yakın ve diktir, arazi çok engebelidir. Bu yüzden nüfus kıyı boyunca sıralanır. Kırsalda evler dağınıktır. Her eve yol, su, elektrik ve kanalizasyon götürmek maliyeti artırır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

İnsan doğadan **etkilenir**, ama onu **değiştirebilir** de: Ordu-Giresun Havalimanı denize dolgu yapılarak kuruldu. Türkiye ve Avrupa'da bu türün ilk uluslararası sivil havalimanıdır.

Notlarım

Nüfus

NÜFUS
Sınırları belli bir alanda, belli bir zamanda yaşayan insanların toplam sayısıdır.

NÜFUS YOĞUNLUĞU
Kilometrekareye düşen kişi sayısıdır.

TÜİK
Türkiye İstatistik Kurumu. Veri derleyen ve yayımlayan devlet kurumudur.

ÖNEMLİ

Nüfus eşit dağılmaz: **Kıyılarda fazla**, iç kesimlerde azdır. Ankara ve Gaziantep gibi büyük şehirler iç kesimde kalabalık yerlerdir.

Rakamlarla Türkiye

Veriler 31 Aralık 2024 tarihlidir (TÜİK).

85.664.944	%50,02 / %49,98	111 kişi/km²
Toplam nüfus	Erkek / kadın	Ortalama nüfus yoğunluğu

En kalabalık	Nüfus	En az nüfuslu	Nüfus
İstanbul	15.701.602	Bayburt	83.676
Ankara	5.864.049	Tunceli	86.612
İzmir	4.493.242	Ardahan	91.354
Bursa	3.238.618	Gümüşhane	142.617
Antalya	2.722.103	Kilis	156.739

2024'te nüfus bir önceki yıla göre **292.567 kişi** arttı. Erkek nüfus 42.853.110, kadın nüfus 42.811.834 kişidir. Türkiye nüfusunun **%18,3'ü** İstanbul'da yaşar.

BUNU UNUTMA

Her yıl bu sayılar değişir. Güncel verileri **TÜİK**'in sayfasından kontrol edebilirsin.

Nüfus yoğunluğu

En yüksek: İstanbul (kilometrekareye 2.934 kişi), sonra Kocaeli ve Yalova.
En düşük: Tunceli (kilometrekareye 11 kişi), sonra Ardahan ve Erzincan. (TÜİK, 2024)

Nüfusu neler etkiler?

Yoğun nüfusun nedenleri

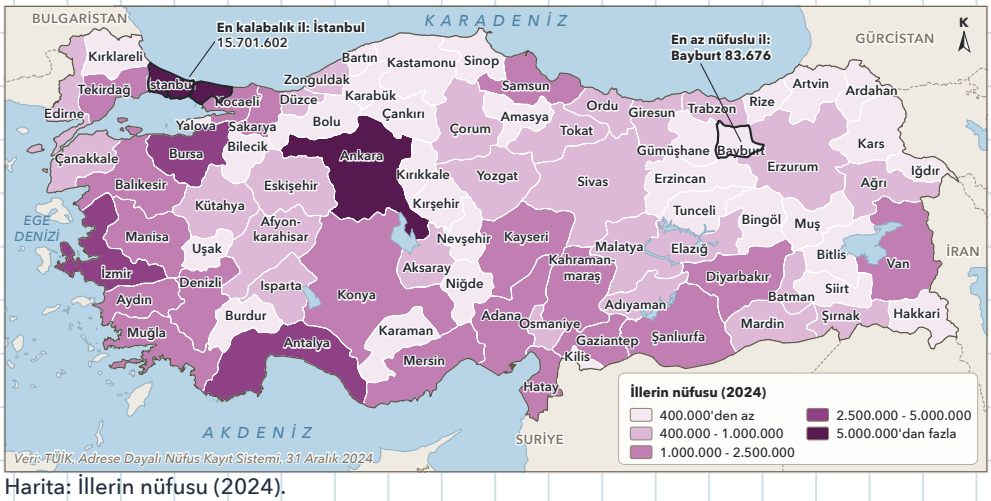
- Düz arazi, ılıman iklim
- Sanayi, ticaret, iş imkânı
- Liman ve gelişmiş ulaşım
- Eğitim ve sağlık hizmetleri

Seyrek nüfusun nedenleri

- Dağlık ve engebeli arazi
- Sert kış, kuraklık
- Sınırlı iş imkânı
- Yetersiz ulaşım ve hizmet

Örnek: İstanbul; boğazları, ticareti ve sanayisiyle çok kalabalıktır. Tunceli ve Ardahan ise engebeli arazisi, sert iklimi ve sınırlı iş imkânı nedeniyle az nüfusludur.

Haritalarda Nüfus

Harita: İllerin nüfusu (2024).

DİKKAT!

Koyu renkli iller **en kalabalık** illerdir. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'yı bul. Doğudaki açık renkli illerin nüfusu daha azdır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Konya nüfus bakımından kalabalık olsa da yüz ölçümü çok geniştir, bu yüzden **yoğunluğu düşüktür**. Kalabalık il her zaman yoğun il demek değildir.

Harita: İllerin nüfus yoğunluğu (2024).

İl	Nüfus durumu	Doğal ve beşerî nedeni
İstanbul	En kalabalık ve nüfus yoğunluğu en fazla il	Boğaz, iki denize kıyı, ılıman iklim; ticaret, sanayi ve iş imkânı
Antalya	En kalabalık beşinci il	Kıyı ovası ve Akdeniz iklimi; tarım ve turizm
Konya	Kalabalık ama yoğunluğu düşük	Yüz ölçümü çok geniş; iç ova, karasal iklim
Bayburt, Tunceli	Nüfusu en az iller	Dağlık ve engebeli arazi, sert kış, sınırlı iş imkânı

Haritadan çıkarım: Yoğunluk haritasında en koyu renkler Marmara çevresinde toplanır. Doğu Anadolu'nun ve Karadeniz'in iç kesimlerindeki yüksek ve engebeli yerler ise açık renklidir. Yer şekilleri, iklim ve iş imkânı bu dağılışı belirler.

En yoğun	kişi/km²	En seyrek	kişi/km²
İstanbul	2.934	Tunceli	11
Kocaeli	623	Ardahan	19
Yalova	390	Erzincan	21
İzmir	375	Gümüşhane	21

Öğrenme çıktısı: Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme

Göç ve Yerleşme

GÖÇ Ekonomik, toplumsal, siyasal, dinî, kültürel nedenlerle kişi veya toplulukların başka bir yerleşim yerine taşınmasıdır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Göç, **kırda nüfusu azaltır, kentte artırır**. Kentte konut, trafik ve iş sorunu artabilir.

İller arası göç nedenleri

Neden (2023 yılı)	Oran
Hane/aile ferdine bağımlı göç	%17,4
Daha iyi konut ve yaşam koşulları	%15
Eğitim	%14,8
Doğa kaynaklı afet/acil durum	%14,5
Tayin/iş değişikliği	%9,3
İşe başlama/iş bulma	%8,3

Rakamlarla göç

2023'te **3 milyon 450 bin 953** kişi iller arasında göç etti.

En çok göç alan: İstanbul, Ankara, İzmir.
En çok göç veren: İstanbul, Ankara, Hatay.
En az göç alan: Ardahan, Bayburt, Tunceli.
En az göç veren: Ardahan, Tunceli, Kilis.

Hatay'ın çok göç vermesinde 6 Şubat 2023 depremleri de etkili olmuştur. Afet nedenli göç oranı da bu yüzden yüksektir.

İÇ GÖÇ Ülke içinde olur. Kırdan kente göç yaygındır; kalabalıktan uzaklaşmak için kentten kıra göç edenler de vardır.

DIŞ GÖÇ Ülkeler arasında olur. Göçlerin başlıca nedenleri sosyal ve siyasi olaylar, doğa olayları ve ekonomik koşullardır.

Baraj ve göç: Konya'da Bozkır Barajı'nın suları altında kalacak Dedemli Mahallesi'nin yaklaşık iki bin sakini yeni yaşam alanına taşınıyor.

İklim ve göç: BM'ye bağlı Uluslararası Göç Örgütü'ne göre 2012-2021 arasında hava ve iklim olayları yüzünden yılda ortalama 21,6 milyon kişi ülkesi içinde yerinden edildi.

Toplu ve dağınık yerleşme

Toplu yerleşme

Evler birbirine yakındır. Su kaynağı sınırlı, kurak ve yarı kurak, engebesi az yerlerde görülür. **İç, güney ve doğu** kesimlerin kırsalında yaygındır.

Dağınık yerleşme

Evler birbirinden uzaktır. Su ve yağış fazla, arazi engebeli, tarım alanı az ve parçalı yerlerde görülür. **Karadeniz kıyı kuşağı** ve dağ yamaçlarında yaygındır.

Öğrenme çıktısı: Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme

İnsan ve Çevre

Doğal çevre insanı nasıl etkiler?	İnsan doğal çevreyi nasıl etkiler?
Dağlık yerde ulaşım ve tarım zorlaşır.	Baraj yapar, akarsuyun yönünü ve çevreyi değiştirir.
Düz ve verimli ovalarda nüfus artar.	Denize dolgu yapıp havalimanı kurar.
Sert kış evlerin ve kıyafetlerin yapısını belirler.	Ağaç keser veya ağaçlandırma yapar.
Afetler göçe neden olabilir.	Sondaj ve kirletme gölleri kurutabilir.

Burdur Gölü kuruyor

Burdur Gölü her geçen yıl küçülüyor: Yağış azlığı, sıcakla artan buharlaşma ve tarla sulamak için açılan sondajlar gölü kurutuyor. Göl kıyısında gönüllüler, Yeşilay ve TEMA üyeleri ile belediye ve orman ekipleri temizlik yaptı, yaklaşık 40 torba çöp topladı. İnsan hem sorunun hem çözümün bir parçasıdır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Doğayı değiştirirken dengeyi korumak gerekir. Korunan çevre, gelecekte de **yaşam ve geçim kaynağı** olur.

Koruma haberleri

- Salda Gölü kıyısında yapılaşmaya izin verilmemesi
- Millî Ağaçlandırma Günü'nde fidan dikimi
- Kıyılarda konut ve otel projelerinin durdurulması
- Temizlenen Eber Gölü'nün canlanması
- Dicle'nin arıtma tesisleriyle korunması
- Yurt genelinde "Orman Benim" kampanyası

Üç ilin hikâyesi

İl	Doğal çevre	Beşerî sonuç
İstanbul	Boğaz, iki deniz, ılıman iklim	Çok nüfus, ticaret, sanayi, hem çok göç alır hem verir
Rize	Dik dağlar, bol yağış, dar kıyı	Dağınık yerleşme, kıyıda nüfus, çay ve ormancılık
Konya	Geniş ova, karasal iklim, az yağış	Toplu yerleşme, sulamaya bağlı tarım, sanayi

BUNU UNUTMA

Çevreyi temiz tutmak **sürdürülebilirliğin** ilk adımıdır. Küçük davranışlar bile doğayı korur.

Sıra sende

Yaşadığın ilin doğal ve beşerî özelliklerini iki sütun hâlinde yaz. İlin iklimi ve yer şekillerinin nüfusa, yerleşmeye ve ekonomiye etkisini iki cümleyle açıkla.

Notlarım

Öğrenme çıktısı: Doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Hava durumu uzun yılların ortalamasıdır.
☐ 2. Karadeniz ikliminde her mevsim yağış görülür.
☐ 3. Nüfusu en fazla il İstanbul'dur.
☐ 4. Dağlık alanlarda yol yapmak daha az masraflıdır.
☐ 5. Dağınık yerleşme Karadeniz'de yaygındır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Akdeniz iklimi	☐	Kilometrekareye düşen kişi
B) Karasal iklim	☐	Yaz kurak, kış ılık; maki
C) Nüfus yoğunluğu	☐	Yükselti ve engebe fazladır
D) Göç	☐	Bozkır bitki örtüsü, sıcaklık farkı fazla
E) Dağ	☐	Başka bir yerleşim yerine taşınma

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **Tunceli** **Van** **maki** **Çukurova**

1. En büyük gölümüz ..... Gölü'dür.
2. Akdeniz kıyısındaki büyük ovamız ..... olarak bilinir.
3. Nüfus yoğunluğu en az il ..... ilidir.
4. Kızılçam tahrip edilince oluşan bitki örtüsü ..... olur.

D. Düşünelim, yorumlayalım

1. Rize'de evler dağ yamaçlarında birbirinden uzaktır, Konya kırsalında ise evler bir arada toplanmıştır.

a) Bu farklılığı iklim ve yer şekilleriyle açıklayınız.
b) Rize'deki yerleşme biçimi yol ve su hizmetlerini nasıl etkiler? Yorumlayınız.

2. İstanbul hem en çok göç alan hem en çok göç veren ildir. Nüfus yoğunluğu ise kilometrekareye 2.934 kişidir.

a) İstanbul'un çok göç almasının iki nedenini yazınız.
b) Yoğun nüfus ve göçün kentte yol açabileceği iki sorunu yazınız, bir çözüm öneriniz.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!